

УДК: 37.013.42

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

О.С. Московчук

У статті розглянуто різні підходи до визначення понять «компетентність», «компетенція», «соціальна компетентність» у зарубіжній і вітчизняній науковій літературі. Визначено сутність та ознаки соціальної компетентності як психолого-педагогічного феномену. Доведено, що соціальна компетентність є необхідною умовою успішної діяльності, оскільки саме соціальна компетентність свідчить про оволодіння не лише навичками професійної діяльності, але й соціальною відповідальністю за результати своєї праці, необхідні для повноцінного виконання соціальних функцій. Визначено, що соціальна компетентність є результатом професійної підготовки майбутніх фахівців та проявляється в готовності творчо вирішувати професійні завдання.

Ключові слова: компетентність, соціальна компетентність, психолого-педагогічний феномен.

СОЦИАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН

О.С. Московчук

В статье рассмотрены различные подходы к определению понятий «компетентность», «компетенция», «социальная компетентность» в зарубежной и отечественной научной литературе. Определена сущность и признаки социальной компетентности как психолого-педагогического феномена. Доказано, что социальная компетентность является необходимым условием успешной деятельности, поскольку именно социальная компетентность свидетельствует об овладении не только навыками профессиональной деятельности, но и социальной ответственностью за результаты своего труда, необходимые для полноценного выполнения социальных функций. Определено, что социальная компетентность является результатом профессиональной подготовки будущих специалистов и проявляется в готовности творчески решать профессиональные задачи.

Ключевые слова: компетентность, социальная компетентность, психолого-педагогический феномен.

SOCIAL COMPETENCE AS A PSYCHO-PEDAGOGICAL PHENOMENON

O.S. Moskovchuk

The article discusses different approaches to the definition of «competence», «competence», «social competence» in foreign and domestic scientific literature. The essence and characteristics of social competence as psycho-pedagogical phenomenon. Proved that social competence is a prerequisite for successful operation, because social competence indicates mastery not only of professional skills, but also social responsibility for the results of the work needed to fully implement social functions. Determined that social competence is the result of professional training of future specialists and main fasted a will ingnessto creative lysolve profession al tasks.

Key words: competence, social competence, psychological and pedagogical phenomenon.

Однією з проблем сучасного суспільства є потреба в компетентних, висококваліфікованих фахівцях, конкурентоспроможних на ринку праці. У Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що «якість вищої освіти – це сукупність якостей особистості з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, цілісну орієнтацію, соціальну спрямованість і зумовлює здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства» [12]. У зв'язку із ситуацією, що склалася з сучасним ринком праці, з попитом на молодих компетентних фахівців, більшість дослідників вважають, що підготовка майбутніх фахівців повинна здійснюватися на новій концептуальній основі – на засадах компетентнісного підходу.

Мета статті – розкрити сутність та ознаки соціальної компетентності як психолого-педагогічного феномену.

Проблема соціальної компетентності особистості є предметом вивчення вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема фахівців у сфері філософії, психології й педагогіки. Формування підходів до визначення сутності соціальної компетентності відбувається на основі праць А.Аргайла, П.Берельсона, А.Гольдштейна, Е.Коблянської, Д. Равена, Н. Сівак та інших. Дослідження соціальної компетентності здійснювали такі вітчизняні вчені: Н. Борбич, І. Зарубінська, М. Гончарова-Горянська, Л. Лепіхова.

У трактуванні поняття компетентності у вітчизняній словниково-довідковій літературі не спостерігається великих розбіжностей. Більшість вітчизняних учених сходяться на думці, що компетентність особистості визначається знаннями і вміннями, ціннісними орієнтаціями в соціумі, стилем спілкування, загальною культурою. Зокрема, А. Хуторський стверджує, що: «Компетентність – це сукупність особистісних якостей (ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом діяльності у певній соціально і особистісно значущій сфері. Компетентність – це володіння відповідною компетенцією, включаючи особистісне ставлення до предмета діяльності, це вже усталена якість особистості (сукупність якостей) і мінімальний досвід діяльності у даній сфері» [3]. На думку Ю. Рубіна, «компетентність – сукупність компетенцій» [9].

Важливо відзначити, що поняття «компетенція» і «компетентність» у зарубіжній науковій теорії використовуються як взаємозамінні, отожднюють (Ф. Бастіансен, С. Грейф, У.Каннінг, Б. Рунда і ін.). Це пов'язано, на нашу думку, з перекладом слова «competencia» з англійської та слова «Kompetenz» з німецької мови, які водночас мають значення і компетентність, і компетенція. Однак відповідно до позиції вітчизняних учених (О.Безкоровайна, П.Бойчук, Н.Борбич), ці поняття необхідно розрізняти. Названими дослідниками підкреслюється, що сутність визначення компетенції розкривається через поняття «знання», «вміння», «навички» і здібності, які набуто і розвинуто завдяки навчанню. Компетентність є результатом набуття компетенцій. Компетентність має складовий елемент готовності до виконання поставленого завдання, а також містить елементи особистісних характеристик людини. Варто розрізняти поняття «компетенція» і «компетентність», оскільки компетентність, на відміну від компетенції, має в собі елемент

готовності до вирішення завдання завдяки особистісним характеристикам людини, через перехід від якості знання до якості діяльності, яка може бути нестандартною. Тому за своєю суттю поняття «компетентність» є значно ширшим від поняття «компетенція»[3].

Звернемося до трактування соціальної компетентності у зарубіжній науковій літературі.

Розроблення змісту поняття «соціальна компетентність» відбувалося в 70-90-х роках ХХ століття. У зв'язку з цим варто особливо відзначити роль німецьких учених (К.Голтц, Ф. Дорш, У.Каннінг, Р.Ульріх, Р. Ульріх де Мюнх, Г. Фрош, Г. Шулер та ін.) у вивченні цієї наукової категорії. Так, саме поняття «соціальна компетентність» вперше вводиться в науковий обіг родоначальником вивчення цього психолого-педагогічного феномену в зарубіжній науці німецьким філософом і педагогом Г. Ротом у кінці 60-х років ХХ століття. У своїй праці «Педагогічна антропологія» він виокремлює три види компетентності людини: самокомпетентність (знання самого себе), соціальну компетентність (взаємодія з іншими) і предметну компетентність (практична дія) [10]. В основу даної класифікації дослідник поклав так звану триєдність людини І. Песталоцці: «голова, серце і рука».

Трактування соціальної компетентності німецького дослідника стало основою для інших праць зарубіжних учених з соціальної психології, психології розвитку, клінічної психології та педагогіки у контексті вивчення соціальної компетентності (К.Гейнц, К.Голтц, М. Єрузаль, І. Клейн-Реслінг, Ф. Петерман та ін.). Необхідно зазначити, що найбільша кількість наукових робіт з проблеми соціальної компетентності, як показав зроблений нами аналіз першоджерел з проблеми дослідження, належить іноземним ученим (А. Альгевер, Е. Вотерс, С.Грейф, Е. Долл, У. Каннінг, Б. Кремі, К. Решеке, Р. Ріман, В.Сейд, Л.Сроуф, Р. Ульріх, Г. Фрош, С. Шлютері, Е. Шмідт, Б. Шпінат, Г. Шредер, Г. Шулер та інші). Водночас в останнє десятиліття у зв'язку зі змінами, що відбуваються в галузі освіти, все більшу увагу приділяють питанню соціальної компетентності і вітчизняні вчені (І.Зарубінська, Л.Лепіхова, І.Міщенко та ін.).

Аналіз зарубіжних і вітчизняних соціально-психологічних та педагогічних літературних джерел з проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що соціальна компетентність – уже сформована особистісна якість, що містить різні соціальні компетентності / компетенції (наприклад, увагу до себе, емоційну стабільність, здатність приймати рішення та ін.). Відповідно до трактування німецького психолога У.Каннінга, соціальна компетентність – це багатогранне узагальнююче поняття, яке включає в себе безліч компетентностей / компетенцій, якими володіє людина. Це єдність знань, умінь і навичок, що забезпечують якість соціальної поведінки. Під соціальною поведінкою автор розуміє поведінку, що сприяє реалізації власних цілей при збереженні соціально прийнятної поведінки [7]. Соціально-компетентна поведінка забезпечується набором таких способів дій, що обумовлюють взаємовигідну і успішну співпрацю всіх учасників цієї взаємодії (У. Каннінг, Ф. Петерман, У. Пфінгстен, Р. Хінч).

У зарубіжній психології розвитку (Е. Вотерс, Д. Дубойс, Л. Сроуф, Р. Фельнер та ін.) соціальну компетентність часто прирівнюють до пристосування індивіда до навколишнього світу в процесі соціалізації під час навчання. Важливий внесок у цю теорію зробили американські психологи А. Альгевер, Р. Ріман і німецькі психологи М. Допфнер, С. Рей, Г. Фрош, С. Шлютер, які розширили трактування соціальної компетентності за рахунок розуміння того, що соціальна компетентність передбачає і кооперацію з навколишнім світом (іншими людьми), і водночас конфронтацію з ним через певні особистісні аспекти [5].

У дослідженнях зарубіжних педагогів (Ф. Петерман, В. Сейд, Г. Шотмейер і ін.) також отримали відображення сутнісні характеристики соціальної компетентності, що забезпечують реалізацію балансу (рівноваги) між власними запитами і очікуваннями інших людей. Ми вважаємо, що сутність соціальної компетентності якраз і полягає в балансі між кооперацією і конфронтацією запитів та інтересів сторін у ситуаціях міжособистісної взаємодії. Тому необхідно уточнити, яке значення вкладається в поняття «кооперація» і «конфронтація» в межах нашого дослідження [5].

Слово «кооперація» походить від лат. «cooperatio» і означає «об'єднання зусиль учасників взаємодії для досягнення спільної мети при одночасному поділі між ними функцій, ролей, обов'язків» [9]. У вітчизняній і зарубіжній науці представлено одностайну думку про те, що кооперація за умов взаємодії посилює взаємозв'язок її учасників, сприяє взаємодопомозі, стимулює розвиток позитивних установок партнерів.

Важливо підкреслити, що в трактуванні поняття «конфронтація» зарубіжними і вітчизняними науковцями наявні суттєві розбіжності. Так, в зарубіжній соціальній психології (Р. Ріман, Г. Фрош та ін.) під конфронтацією розуміють здатність відстоювати свої інтереси. Поняття «конфронтація» визначається вітчизняними вченими зовсім в іншому контексті. Вітчизняні вчені (Н. Арапова, М. Дьяченко, Л. Кандибович) вкладають інший зміст у це поняття, пов'язуючи його з агресивним протиставленням себе іншій людині, суспільству [6]. Ми будемо трактувати конфронтацію у межах наукової позиції зарубіжних авторів (А. Альгевер, Р. Ріман, Г. Фрош, С. Шлютер) як відстоювання своїх поглядів та інтересів. Таким

чином, сутністю і формою прояву соціальної компетентності є міжособистісна взаємодія, що забезпечує прийняття позицій та інтересів іншої людини з одночасним відстоюванням своїх поглядів [5].

Г. Фрош зазначає, що головним для формування вмінь соціальної компетентності є правильна оцінка того, в якій ситуації і позиції знаходиться людина, які емоції, погляди має вона і люди, що її оточують, які існують поведінкові альтернативи і які відповідні реакції викличе та чи інша поведінка. Таким чином, високий рівень сформованості соціальної компетентності виражається в здатності людини уникати реактивного супротиву людей, в здатності побачити, яка мотивація спонукає людей до дії, в здатності швидко і адекватно оцінювати інших людей. Такі особистісні якості (здатність правильно оцінити емоційний стан і мотивацію іншої людини, здатність уникнути реактивного опору, здатність швидко і адекватно оцінювати інших людей) належать до емоційно-оцінної площини, в основі своїй мають розвинені вміння сприйняття інших людей. Емпатія включається вченими (В. Сейд, К. Гільман й ін.) в структуру соціальної компетентності [4].

Аналіз спеціальної літератури дозволяє зробити такі висновки: представлені визначення є не взаємовиключними, а взаємодоповнювальними. Безперечно й те, що соціальна компетентність є багатоаспектним явищем, і трактування його залежить від конкретного завдання дослідження в певній галузі науки [11]. Так, у соціальній психології соціальна компетентність потрактовується як якість, що забезпечує реалізацію особистих цілей при збереженні соціально прийнятної поведінки. У психології розвитку найважливішою є здатність зрозуміти і прийняти погляди іншого, тобто проявити емпатію в ситуаціях міжособистісної взаємодії. Для нашого дослідження найбільший інтерес має визначення соціальної компетентності в зарубіжній психології розвитку. Таке розуміння соціальної компетентності має бути доповнене, на нашу думку, деякими положеннями (наприклад, суб'єктного підходу), представленими у вітчизняній психології, а також у зарубіжній і вітчизняній педагогічній теорії і практиці.

Суб'єктності особистості приділяється особлива увага в працях вітчизняних психологів з питань соціальної компетентності (М. Гончарова-Горянська, І. Зарубінська, Н. Сівак). Теоретичною основою для цих досліджень стала суб'єктна парадигма, розроблена А. Абульхановою-Славською, А. Брушлинським, С. Рубінштейном. Істотним у контексті цієї парадигми є положення про особистість не як про суб'єкта «в собі», а як суб'єкта, здатного підтримати іншу людину, «зміцнити її душевно». Під суб'єктом, за С. Рубінштейном, розуміється суб'єкт свідомої, довільної діяльності, ядро якої становлять усвідомлені спонукання – мотиви свідомих дій. Фундаментальне значення в цьому підході, на нашу думку, має розуміння свідомості, сформульоване С. Рубінштейном, складовими якої виступають не тільки знання, але й відносини [5]. Свідомість, як зазначає І. Міщенко, формується внаслідок спільного з іншими людьми знання за допомогою пам'яті, уваги, дій і переживань у результаті особистісного акту усвідомлення [5].

У педагогіці суб'єктність розуміється як здатність людини ставити і коригувати цілі, усвідомлювати мотиви, самостійно вибудовувати дії і оцінювати їх відповідність задуманому, вибудовувати плани життя [6].

З позицій суб'єктного підходу соціальна компетентність розглядається вітчизняними психологами як вищий рівень освоєння соціальної дійсності (П. Бойчук, Н. Борбич, Н. Василенко та ін.).

Так, Н. Сівак визначає соціальну компетентність як рівень сформованості в особистості внутрішнього співвіднесення процесів усвідомлення соціальної дійсності і ціннісних орієнтацій у соціальних явищах. Соціально-компетентна поведінка, як зазначає науковець, визначається, перш за все, мірою суб'єктності особистості [7].

Акцент на суб'єктність соціально компетентної особистості робить і С. Гончаров, який визначає соціальну компетентність як інтегративну соціальну якість особистості. Одним з найважливіших проявів соціальної компетентності дослідник вважає суб'єктну здатність до самовизначення, самоуправління і нормотворення [8].

І. Зарубінська розглядає соціальну компетентність як інтегративну особистісну характеристику, що системно відображає рівень соціальної адаптації, особистісного самовизначення, професіоналізації людини як суб'єкта діяльності [6].

М. Гончарова-Горянська запропонувала визначення соціальної компетентності, що ставить акцент на усвідомленості діяльності: «соціальна компетентність – система знань про соціальну дійсність і себе, система складних соціальних умінь і навичок взаємодії, сценаріїв поведінки в типових соціальних ситуаціях, які дозволяють швидко і адекватно адаптуватися, приймати рішення зі знанням справи, з огляду на кон'юнктуру; діючи за принципом «тут, зараз і найкращим чином», витягувати максимум можливого з обставин, що склалися» [5].

Л. Лепіхова пропонує розглядати поняття соціальної компетентності як інтегративне особистісне утворення, в змісті якого об'єднані в систему знання людини про суспільство і саму себе, вміння, навички поведінки в суспільстві, а також відносини, що проявляються в особистісних якостях людини, її

мотиваціях, ціннісних орієнтаціях, що дозволяє інтегрувати внутрішні та зовнішні ресурси для досягнення соціально-значущих цілей і рішення проблем [1].

Аналіз представлених визначень дозволяє нам виокремити на їх основі когнітивну (знання), діяльнісну (вміння і навички певної поведінки) й емоційну (емпатія) складові соціальної компетентності.

Поняття соціальної компетентності, в першу чергу, стосується сфери соціальної психології, хоча все більше зарубіжних і вітчизняних педагогів звертаються до цієї теми. Проаналізувавши сутність поняття соціальної компетентності, представленого в педагогічній науці, важливо зазначити, що в зарубіжній і вітчизняній педагогічній теорії і практиці умовно можна виокремити два напрями у вивченні досліджуваного явища: питаннями формування соціальної компетентності в шкільних умовах займалися в зарубіжній науці М. Єрузаль, І. Клейн-Геслінг, Г. Шотмейер, у вітчизняній науці - О. Безкоровайна; розвиток відповідних якостей під час професійної підготовки розглядали у Німеччині Д. Бартелма, С. Вальціг, Б. Кремі, В. Сейд, Г. Шулер, серед вітчизняних учених цю проблему розв'язували І. Зарубінська, П. Бойчук, Н. Сівак.

У визначенні сутності соціальної компетентності німецького педагога Г. Шотмейера акцентовано увагу на почуттях власної гідності, відповідальності особистості. Соціальна компетентність забезпечує баланс між власними потребами й очікуваннями інших.

М. Єрузаль, І. Клейн-Геслінг у структуру соціальної компетентності, в першу чергу, включають такі ключові здібності, як здатність працювати в команді і комунікативні вміння. «Ці здібності, – підкреслюють автори, – є найбільш актуальними на сучасному ринку праці» [4, с. 64].

Виходячи з наведених визначень, найважливішою характеристикою соціальної компетентності можна вважати здатність працювати в команді, вибудовувати поведінку, в якій поряд з власними інтересами значущими є також інтереси інших людей.

У вітчизняній шкільній освіті соціальна компетентність виступає стрижнем стратегії досягнення цілей у сучасних умовах (О. Безкоровайна, М. Гончарова-Горянська, Т. Дворак, С. Злобін та ін.). Соціальна компетентність визначається науковцями як основа універсальної, здатної до динамічного розвитку особистості. Водночас вона відображає здатність особистості ефективно вирішувати проблемні ситуації, що виникають у процесі реалізації власного потенціалу в суспільстві. Очевидно, що в зарубіжній і вітчизняній педагогіці соціальній компетентності відводиться особливо важливе місце в освітньому процесі школи та під час професійної підготовки фахівців тієї чи іншої предметної галузі.

У сучасних зарубіжних матеріалах з питань формування соціальної компетентності майбутніх фахівців основний акцент робиться на результативності взаємодії людей у колективі, вміннях ефективно спілкуватися та досягати соціальних цілей у різних обставинах комунікативної взаємодії з отриманням позитивного результату (Б. Кремс, В. Сейд та ін.).

Так, науковець В. Сейд вважає, що здатність до роботи в команді, здатність вирішувати конфлікти, забезпечують вміння кооперування якостей членами групи. Необхідною умовою формування соціальної компетентності вважається наявність цілеспрямованості, емпатії, чутливості, міжособистісної гнучкості і пристосованості [2].

Таким чином, значущості для набуття соціальної компетентності набувають такі якості, як соціальне розуміння іншого члена команди (робочої групи), емпатія і соціальна відповідальність за себе та іншого.

У зв'язку з цим, у структурному плані соціальна компетентність містить, на думку іноземних учених, такі компоненти: емпатію (К.Гільман, Ф. Петерман, В. Сейд), самоконтроль поведінки (Ф. Петерман), сприйняття (адекватне сприйняття себе та інших) (У. Каннінг, Ф. Петерман).

Розробки вітчизняних педагогів щодо соціальної компетентності не суперечать, а доповнюють і збагачують зарубіжну педагогічну теорію і практику (Н. Василенко, Л.Лепіхова, І. Міщенко та ін.).

Так, Л.Лепіхова вважає соціальну компетентність елементом загальнолюдської культури і розглядає її як готовність особистості до варіативного суспільно значущого самовираження. У широкому розумінні слова, як зазначає дослідник, соціальна компетентність визначає взаємозв'язок професійного самопізнання, самоактуалізації, самокорекції і професійного моделювання особистісних дій. У ситуативному (вузькому) сенсі слова соціальна компетентність професійної дії визначає рівень взаємопроникнення норми і самобутнього початку «Я», яке виражається в творчому вирішенні людиною індивідуально значущої ситуації професійного вибору [1].

Н. Василенко розглядає поняття соціальної компетентності як готовність майбутнього фахівця до професійно-компетентних дій на основі спеціальних умінь: визначення мети, структури, регулятивних і практичних умінь [3].

Н. Борбич також пов'язує соціальну компетентність майбутнього фахівця зі здатністю особистісної самореалізації. Соціальна компетентність, за Н. Борбич, є інтегративною якістю людини, яка поєднує в собі ціннісне розуміння соціальної дійсності, категоріальні конкретні соціальні знання як керівництво до дії,

суб'єктну здатність до самовизначення, вміння реалізовувати соціальні технології в межах діяльності людини [2].

Таким чином, визначення вченими сутності поняття соціальної компетентності у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії і практиці вказує на його полісемантичність. Загальним, однак, є співвіднесення соціальної компетентності зі сферою взаємодії з навколишнім світом й іншими людьми, здатність вибудовувати позитивні відносини в умовах професійної і неформальної взаємодії, здатність працювати в команді.

Необхідно підкреслити, що соціальна компетентність є інтегративною характеристикою особистості. У цьому твердженні ми спираємося на погляди І. Зарубінської та Н. Сівак. Компетентність характеризується науковцями як інтеграційна характеристика, яка забезпечує вирішення проблем і завдань, розв'язання яких пов'язано із взаємодією між людьми. Соціальна компетентність є складним особистісним утворенням, що містить інтелектуальну, емоційну та моральну складові [6].

Отже, аналіз і узагальнення поглядів вітчизняних і зарубіжних психологів та педагогів дозволили охарактеризувати соціальну компетентність як психолого-педагогічний феномен, що забезпечує продуктивну взаємодію, ознаками якої є відстоювання кожним з учасників своїх інтересів (з позиції конфронтації) і одночасне прийняття інтересів інших людей (з позиції кооперації). Соціальна компетентність як видове поняття має найважливішу родову характеристику поняття «компетентність», а саме, інтегративність, що виражається в єдності знань, умінь і навичок поведінкових відносин.

Література

1. Безкоровайна О. Соціальна компетентність старшокласника в контексті особистісно-зорієнтованого підходу / О. Безкоровайна // Нова пед. думка. – 2011. – № 4. – С. 49-53.
2. Бойчук П. М. Модель формування соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів / П. М. Бойчук, Н. В. Борбич // Соц. педагогіка: теорія та практика. – 2013. – № 1. – С. 35-44.
3. Борбич Н. Компетентність як педагогічне явище / Н. Борбич // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2011. – № 3. – С. 91-98.
4. Василенко Н. Соціальна компетентність: сутність, структура, розвиток / Н. Василенко // Нова пед. думка. – 2011. – № 2. – С. 63-65.
5. Гончарова-Горяньська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів / М. Гончарова-Горяньська // Рідна шк. – 2004. – № 7-8. – С. 71-74.
6. Зарубінська І. Б. Теоретико-методичні основи формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ірина Борисівна Зарубінська. – К., 2011. – 505 с.
7. Лепіхова Л. А. Соціально-психологічна компетентність у поведінці особистості / Л. А. Лепіхова // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 2. – С. 65-69.
8. Міщенко І. Б. Дидактичні умови формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх викладачів економіки в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. Б. Міщенко. – К., 2004. – 225 с.
9. Сівак Н. А. Соціальна компетентність у контексті соціалізації студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Н. А. Сівак // Наука і освіта. – 2013. – № 3. – С. 161-164.
10. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17 квітня 2002 року №347/2002.
11. Холковська І. Л. Соціальна компетентність як умова успішної самореалізації особистості / І.Л. Холковська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: 36. Наук. Праць. – Вип.47. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – С. 63-67.
12. Kanning, U.P. Soziale Kompetenzen – Definition, Strukturen und Prozesse [Text] I.U.P. Kanning // Zeitschrift für Psychologie. – Hogrefe – Verlag, Goettingen, 2002. – № 210. – S. 154 – 163.
13. Roth, H. Paedagogische Anthropologie [Text] H.Roth. – Berlin, 1969. – 368 S.

Referencess

1. Bezkorovajna O. Social`na kompetentnist` starshoklasny`ka v konteksti osoby`stisno-zoriyentovanogo pidxodu / O. Bezkorovajna // Nova ped. dumka. – 2011. – # 4. – S. 49-53.
2. Bojchuk P. M. Model` formuvannya social`noyi kompetentnosti studentiv pedagogichny`x koledzhiv / P. M. Bojchuk, N. V. Borby`ch // Socz. pedagogika: teoriya ta prakty`ka. – 2013. – # 1. – S. 35-44.
3. Borby`ch N. Kompetentnist` yak pedagogichne yavy`shhe / N. Borby`ch // Pedagogika i psy`xologiya prof. osvity`. – 2011. – # 3. – S. 91-98.
4. Vasy`lenko N. Social`na kompetentnist`: sutnist`, struktura, rozvy`tok /N. Vasy`lenko // Nova ped. dumka. – 2011. – # 2. – S. 63-65.
5. Goncharova-Goryans`ka M. Social`na kompetentnist`: ponyattya, zmist, shlyaxy` formuvannya v doslidzhennyax zarubizhny`x avtoriv / M. Goncharova-Goryans`ka // Ridna shk. – 2004. – # 7-8. – S. 71-74.
6. Zarubins`ka I. B. Teorety`ko-metody`chni osnovy` formuvannya social`noyi kompetentnosti studentiv vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv ekonomichnogo profilyu : dy`s. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / Iry`na Bory`sivna Zarubins`ka. – K., 2011. – 505 s.
7. Lyepixova L. A. Social`no-psy`xologichna kompetentnist` u povedinci osoby`stosti / L. A. Lyepixova // Prakty`chna psy`xologiya ta social`na robota. – 2006. – # 2. – S. 65-69.

8. Mishhenko I. B. Dy`dakty`chni umovy` formuvannya psy`xologo-pedagogichnoyi kompetentnosti majbutnix vy`kladachiv ekonomiky` v procesi profesijnoyi pidgotovky` : dy`s. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / I. B. Mishhenko. – K., 2004. – 225 s.
9. Sivak N. A. Social`na kompetentnist` u konteksti socializaciyi studentiv vy`shhy`x pedagogichny`x navchal`ny`x zakladiv / N. A. Sivak // Nauka i osvita. – 2013. – # 3. – S. 161-164.
10. Ukaz Prezy`denta Ukrainy` «Pro Nacional`nu doktry`nu rozvy`tku osvity`» vid 17 kvitnya 2002 roku #347/2002.
11. Xolkovs`ka I. L. Social`na kompetentnist` yak umova uspishnoyi samorealizaciyi osoby`stosti / I.L. Xolkovs`ka // Naukovi zapy`sky` Vinny`cz`kogo derzhavnogo pedagogichnogo universy`tetu im. M. Kocyuby`ns`kogo. Seriya: Pedagogika i psy`xologiya: Zb. Nauk. Prac`. – Vy`p.47. – Vinny`cya: TOV «Nilan LTD», 2016. – S. 63-67.
12. Kanning, U.P. Soziale Kompetenzen – Definition, Strukturen und Prozesse [Text] IU.P. Kanning II Zeitschriftlied Psychologie. – Hogrefe – Verlag, Goettingen, 2002. – № 210. –S. 154 – 163.
13. Roth, H. Paedagogische Antropologie [Text] IH.Roth. – Berlin, 1969.-368 S.